

גלות הרוצח לעיר מקלט

והיו לכם הערים למקלט מגאל ולא ימות הרצח עד עמדו לפני העדה למשפט (במדבר לה, יב)

ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו (שמות כא, יג), כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע וגו', במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהרגו את הנפש, אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד, לזה אין עדים ולזה אין עדים, הקב"ה מזמין לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו, זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה. (מכות י, ב)

[א]

גלות - כפרה או הצלה מגואל הדם

חידוש המהרש"א שכל ענין גלות הוא להצלה מגואל הדם

ובמהרש"א בחידושי אגדות (מכות שם) הקשה, דהא מיהת מבואר דזה דהרג בשגגה חייב גלות מעיקר הדין רק כיון דלא היו עדים לכן לא גלה, וע"ז מקשה הוא "ולא ידענו על מה, דהא הגלות לערי מקלט אינו רק מפני גואל הדם שיהרגנו, ואם אין עדים בדבר היאך יהרגנו הגואל". ותירץ, דאפשר שהוא מודה, או שיוודע הדבר ע"י קרובים או פסולים. ומקושיית המהרש"א חזינן, דנקט לדבר פשוט דדין גלות של רוצח בשוגג הוא דין שנתקן לטובת הרוצח שלא יהרגנו גואל הדם, ולהכי הקשה דבמקום שאין עדים גלות למה לי, דמי יהרגנו כיון דליכא עדים. אך באמת היה ניתן להבין, דדין זה הוא לא רק הצלה לרוצח מגואל הדם, אלא גם כפרה על הרציחה בשוגג, וזה ודאי שייך בלא עדים נמי, דסו"ס כפרה בעינן. עכ"פ מקושיית המהרש"א חזינן, דהוא אחז לדבר פשוט דהוא רק דין הצלה מגואל הדם, עד דהקשה למה לי גלות במקום דרצח בלי עדים.

ראיה לדברי מהרש"א מדברי הגמ' גבי מיתת כה"ג, ודחיה לזה

ובאמת, לכאן יש להביא ראיה להבנת המהרש"א מהא דאיתא במשנה במכות (יא, ב) "משנגמר דינו מת כהן גדול הרי זה אינו גולה". ובגמרא אמרינן, "מאי טעמא, אמר אביי ק"ו ומה מי שגלה כבר יצא עכשיו, מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה. ודלמא האי דגלה איכפר ליה האי דלא גלה לא. מידי גלות קא מכפרא מיתת כהן הוא דמכפרא". ומשמע דאין הגלות מכפרת, ורק מיתת כה"ג מכפרת, ועל כרחך דעצמה של גלות היא רק להציל מגואל הדם. אלא דיעו"ש בתוס' (ד"ה מידי) דהקשו, דמשמע מריש מכות (ב, ב) דגלות מכפרת, ותירצו דהכא כפרה לפטרו מגלות קאמר, דהא בעי למילף דמי שלא גלה עדיין, דמיתת כ"ג תועיל לפטרו מגלות מק"ו. הרי מבואר מתוס', דהכפרה האמורה בסוגיא היא לא כפרה על הרציחה, אלא כפרה על הגלות, וא"כ ליכא ראיה למהרש"א, ויתכן שאדרבה, ממסקנת תוס' מבואר דבאמת הגלות עצמה כן מכפרת, ומה שאמרו בגמ' דמיתת כה"ג מכפרת היא כפרה על הגלות, אך הגלות עצמה שפיר היא

כפרה על הרציחה. ועיין בחי' הריטב"א (שם) וז"ל שם, "פי' לאו דגלות לא מכפרא כלל דודאי בכל מקום גלות מכפרת ולא לחנם אמרה תורה שיגלה לכאן, אלא לומר דגלות לא מכפרא ליה להחזירו לפטרו מגואל הדם, ומיתת כ"ג היא דעבדא כפרה לחודא". מבואר בדבריו להדיא ענין הכפרה שבגלות.

סמך לדברי המהרש"א מדברי הרמב"ם במורה נבוכים

ועיין בדברי הרמב"ם במורה הנבוכים (חלק ג פרק מ) וז"ל, "אמנם היות רוצח בשגגה גולה, הוא להשקיט נפש גואל הדם עד שלא יראה מי שבא התקלה הזאת על ידו, ותלה חזרתו במות האיש אשר הוא הנכבד שבבני אדם והאהוב לכל ישראל, שבזה תנוח דעת הגואל אשר נהרג קרובו, שזה ענין טבעי לאדם כל מי שתקרהו צרה, כשתבא ג"כ לזולתו כיוצא בה או גדולה ממנה ימצא נחמה בזה על מקרהו, ואין במקרה מות בני אדם אצלנו יותר גדול ממיתת כהן גדול". ומדבריו קצת ראייה וסמך לדברי המהרש"א, דכל ענינה של גלות הוא רק הצלה מגואל הדם, עד שהוסיף הרמב"ם דלהכי יוצא במיתת כה"ג, שכן במות כהן גדול נחה דעתו גם של גואל הדם.

משמעות הפוכה מד' הרמב"ם בהל' רוצח

מיהו יעוין בלשון הרמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פרק ו, ד), שכתב שאם הרגו באופן שהיה קרוב למזיד אינו גולה "מפני שעונו חמור אין גלות מכפרת לו, ואין ערי מקלט קולטות אותו, שאינן קולטות אלא המחוייב גלות בלבד. לפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור". ומבואר מדבריו, דודאי יש גם ענין של כפרה בגלות, דלהכי אמרינן דבקרוב למזיד לא סגי' ליה בגלות, ואי כל ענין הגלות היה להצילו מגואל הדם, ודאי דליכא נפק"מ בין שוגג לקרוב למזיד, וע"כ מבואר מדברי הרמב"ם דיסוד ענין הגלות הוא כפרה ארציחה, ולהכי אמרינן דהיכא דליכא כפרה, אינו גולה.

כמה וכמה ראיות דלא כמהרש"א

כמו"כ מצאנו כמה וכמה ראיות מגמ' וראשונים, מהם עולה דלא כמהרש"א, אלא דענין הגלות הוא כפרה על הרציחה נמי, ולא רק הצלה מנקמת גואל הדם, ונפרטם אחת לאחת:

א' - במשנה (מכות יב, ב) איתא, "הרג באותה העיר גולה משכונה לשכונה, וכן לוי גולה מעיר לעיר". והשתא אי נימא דכל ענין הגלות הוא רק הצלה מגואל הדם, מה טעם יגלה משכונה לשכונה, והא בתוך עיר מקלט אסור כבר לגואל הדם להרגו, ומה הטעם שיגלה משכונה לשכונה. אע"כ דהוא דין כפרה על רציחתו דלהכי חייב לגלות, ולהכי גולה משכונה לשכונה.

ב' - בגמ' (שם יא, ב) איתא, "אמר אביי נקטינן נגמר דינו ומת מוליכין את עצמותיו לשם דכתיב (במדבר לה, לב) לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן, ואיזהו ישיבה שהיא בארץ הוי אומר זו קבורה". והשתא נמי, אי נימא דהוא דין הצלה מגואל הדם, זה ודאי לא שייך לאחר מיתה, ומבואר דיסוד הענין הוא כפרה על הרציחה, ולהכי זה שייך אף לאחר מיתה.

ג' - ועל דרך זה, הנה אמרו במשנה (יא, ב), "אינו יוצא משם לעולם, שנאמר (במדבר לה, כה) אשר נס שמה, שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו". והשתא להבנת המהרש"א, מה הטעם לקברו שם, והא מכאן והלאה לא שייכת נקמת גואל הדם. ומבואר כנ"ל, דהוא דין בכפרת הרוצח, ולהכי, כחלק מכפרתו, נאמר שיש לקברו שם.

ד' - הנה אם צדקו דברי המהרש"א, נמצא דלכא' אם מת גואל הדם שפיר יכול הרוצח לצאת, דחלפה סכנתו, ודין זה לא שמענו מעולם. ואי נימא דבמקום שליכא גואל הדם אזי בית דין מעמידים גואל הדם, א"כ אולי הוא הדין במת גואל הדם, יעמידו בית דין אחר תחתיו, ולהכי אינו יכול לצאת. ברם זה אינו, וכהמבואר בסמוך אות ה'.

ה' - הנה בריש מכות, דנה הגמ' (ב, ב) בפטור של עדים זוממים שהעידו על אדם שחייב גלות דהעדים אינם גולים, ואמר' בגמ' מנא הני מילי, אמר ריש לקיש דאמר קרא (דברים יט) הוא ינוס אל אחת הערים, הוא ולא זוממין. רבי יוחנן אומר ק"ו ומה הוא שעשה מעשה במזיד אינו גולה, הן שלא עשו מעשה במזיד אינו דין שלא יגלו. והיא נותנת, הוא שעשה מעשה במזיד לא ליגלי, כי היכי דלא תיהוי ליה כפרה, הן שלא עשו מעשה במזיד נמי ליגלו כי היכי דליהוי להו כפרה. הרי לן להדיא, שענין הגלות אינו רק כדי לינצל מגואל הדם, אלא כפרה על הרציחה בשוגג. ואף לשיטת ר"ל שם, דילפי' מקרא דהוא ינוס, הנה לפי המהרש"א אמאי בעינן בכלל לקרא, והא פשיטא דלא יגלו העדים זוממין, דהא ל"ש בהם גואל הדם, ומהיכ"ת יגלו דלהכי בעי קרא למעוטי. אלא דבראיה זו יש לדון, דהנה בסנהדרין (מה, ב) איתא, "דתניא "גאל הדם ימית את הרצח" (במדבר לה, כא), מצוה בגואל הדם, ומנין שאם אין לו גואל שבית דין מעמידין לו גואל, שנאמר (במדבר לה) בפגעו בו מכל מקום", ומבואר דבית דין מעמידים גואל הדם במקום שאין מי שיגאל את דם הנרצח. ונחלקו הראשונים בפירוש דברי הגמ', דלשיטת רוב ראשונים מיירי בהורג במזיד, עיין בהשגות הרמב"ן לספר המצוות (במצוות ששכחן הרב עשין יג) ד וז"ל, "שנצטוינו בענין הרוצח אחרי שנתחייב מיתה בבית דין, שיבקשנו גואל הדם וירדוף אחריו וינקום נקמתו ממנו... וכבר ראינו מי שפירש זה ברוצח שוגג שיצא חוץ לעיר מקלטו... וגם זה היה דעת הרב שלא כתב המצוה הזאת. אבל הפירוש הזה אינו אמת, שזה הכתוב גואל הדם הוא ימית את הרוצח במזיד הכתוב מדבר.

ובאמת קשה דהרי גם הרמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פרק א, ב) כתב כן וז"ל, "מצוה ביד גואל הדם שנ' (במדבר לה, יט) גואל הדם הוא ימית את הרוצח, וכל הראוי לירושה הוא גואל הדם, לא רצה גואל הדם, או שלא היה יכול להמיתו, או שאין לו גואל דם בית דין ממיתין את הרוצח בסייף". ועיין בכסף משנה דכתב שמקור הרמב"ם הוא מגמ' סנהדרין הנ"ל, דבית דין מעמידין גואל הדם מ"מ. והיינו, שהר"מ למד דדינא דמעמידין לו גואל הדם היינו שב"ד הורגין אותו, ולא דמעמידים אדם בעלמא שיגאל את הדם. עכ"פ מבואר, דס"ל לרמב"ם נמי, דהאי דינא נאמר ברוצח במזיד.

אלא דהדבר לכאורה נסתר ממש"כ הרמב"ן "וגם זה היה דעת הרב שלא כתב המצוה הזאת". ושמא י"ל דס"ל לר"מ שדין זה נכלל במצות הריגת הרוצח ע"י ב"ד. ושוב ראיתי שהביאו יישוב זה בשם הרשב"ץ בזוהר הרקיע (סי' נג). ועיין בביאור הגר"י פערלא על ספר המצוות לרס"ג (מנין שישים וחמש הפרשיות פרשה יז), דכתב, שהרמב"ן ס"ל דגואל הדם מצותו לא בתורת שליח בית דין, אלא מצוה דנפשיה היא, אלא דהיכא דלית ליה לנרצח גואל הדם, בזה הוא דרבי קרא שחובה זו מוטלת על הב"ד במקום גוה"ד. וכיון שאין בידי ב"ד עצמן להטפל בזה, עליהם המצוה להעמיד לו אחר הממונה מהם להיות כגואל דמי הנרצח, ולהטפל בכל הנוגע לזה. ולכן אינו בכלל דיני מיתת בית דין. ועי"ע במאירי שמפרש הסוגיא בהורג במזיד.

אכן דעת רש"י (שם ד"ה וגואל הדם), דהאי דינא דמעמידין גואל הדם איירי ברוצח בשוגג, וז"ל, "כלומר מיתה שגואל הדם ממיתו לרוצח שוגג שיצא חוץ לעיר מקלטו".

ולפי רש"י, מצינן למימר דה"ה בעדים זוממין, דס"ד שנעמיד גואל הדם כלפי העדים זוממין, כשם שמעמידין גואל הדם במקום שליכא גואל הדם, ולהכי בעינן קרא בעדים זוממין, אף לשיטת המהרש"א, דסו"ס גם בזה יש הצלה מגואל הדם, דהיינו מגואל הדם דבית דין היו מעמידין.

אלא דזה אינו, שהרי בלשון רש"י מבואר דמיירי ברוצח שיצא מערי מקלט, ולא ברוצח טרם שבא לעיר מקלט, וטעמא, דהא מבואר ברמב"ם (הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ה, ט-י) שגואל הדם שהרגו לרוצח לפני שנכנס לערי מקלט, אע"פ שאינו נהרג עליו משום "ויחם לבבו", אבל מ"מ אין לו היתר כלל להרגו לכתחילה, וא"כ פשוט דבית דין לא יעמידו גואל הדם שיגאל את הדם במקום דאסור לעשות כן לכתחילה. ורק אחרי שנכנס ויצא חוץ לתחום ערי מקלט, בזה איפלגו בגמ' דאסור לעשות כן לכתחילה.

(מכות יא, ב) האם מצוה ביד גואל הדם להרגו או שהוא רק רשות. וא"כ דוקא בכהאי גוונא, שיצא חוץ לעיר מקלט אחר שנכנס אליה, כתב רש"י שאם אין גואל הדם ב"ד מעמידין לו גואל הדם. ברם, מעיקר הסוגיא הנ"ל, דאיפלגו תנאי במתני' גבי רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם, דרבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם, רבי עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם חייבין עליו, מהתם ראייה לכאן דלא כדברי מהרש"א, דהא אי נימא כדבריו, דכל עיקר גלות עיר מקלט היא להציל מגואל הדם, א"כ מהיכי תיתי דנימא דיש מצוה או אפילו רשות לגואל הדם להורגו אם יצא חוץ לתחום ערי מקלט. וע"כ מבואר מזה, שיש חיוב על הרוצח להיות בערי מקלט, מתורת עונש או כפרה.

ו' - עוד ראייה דלא כמהרש"א יש, והנה במשנה (ח, ב) איתא, האב גולה על ידי הבן והבן גולה על ידי האב. ובגמ' אקשי', "והבן גולה על ידי האב כו", ורמינהי מכה נפש פרט למכה אביו, אמר רב כהנא לא קשיא הא ר"ש והא רבנן. לר"ש דאמר חנק חמור מסייף שגגת סייף ניתנה לכפרה לשגגת חנק לא ניתנה לכפרה, לרבנן דאמרי סייף חמור מחנק הורג אביו [בשוגג] שגגת סייף הוא ושגגת סייף ניתנה לכפרה". הרי להדיא, שגלות ענינה כפרה על הרציחה בשוגג.

ז' - ועיין בספר החינוך (מצוה תי) וז"ל, "משרשי המצוה, לפי שעון הרציחה חמור עד מאד שבה השחתת העולם, עד שאמרו זכרונם לברכה שההורג נפש מזיד אפילו עשה כל המצוות אינו ניצול מן הדין, שנאמר (משלי כח, יז), אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס ולא ימלט. ולכן ראוי למי שהרג אפילו שוגג מכיון שבאת תקלה גדולה כזו על ידו, שיצטער עליה צער גלות ששקול כמעט כצער מיתה, שנפרד האדם מאוהביו ומארץ מולדתו ושוכן כל ימיו עם זרים. ועוד יש תיקון העולם במצוה, כמו שביאר הכתוב שינצל עם זה מיד גואל הדם לבל יהרגו על לא חמס בכפיו שהרי שוגג היה. ועוד תועלת בדבר לבלי יראו קרובי המוכה הרוצח לעיניהם תמיד במקום שנעשתה הרעה, וכל דרכי התורה נועם". הרי לן בדברי החינוך, דאע"פ שחלק מענין הגלות הוא הצלה מגואל הדם, אך מ"מ עיקר התכלית הוא הכפרה, דייחשב לרוצח כצער מיתה.

ח' - ובספרי (דברים פרשת שופטים פיסקא קפא) איתא, "מכלל שנאמר פן ירדוף גאל הדם אחרי הרוצח, אין לי אלא רודף וגואל, רודף ולא גואל, גואל ולא רודף, לא רודף ולא גואל מנין, תלמוד לומר רוצח רוצח ריבה". הרי, שאין דין גלות תלוי כלל בגואל הדם, שאפילו אם אין גואל ואין רודף עדיין יש חיוב גלות.

תירוץ המהרש"א על קושייתו, וקושיית הערל"ן מדברי הריטב"א

ועל עיקר קושייתו הנ"ל תירץ מהרש"א, שנ"מ אם הודה שהרג בשוגג. והקשה עליו הערוך לנר, שנעלם ממנו דברי הריטב"א (ב, א) שמסופק בזה, ולא הכריע אי יגלה ע"פ עצמו, כיון שיבא לידי חיוב מיתה ע"י גואל הדם אם יצא מעיר מקלט, וז"ל הריטב"א, "וכי תימא והכא למה חייבין שהרי הוא גולה על פי עצמו דגלות כפרה היא, יש לומר שאינו גולה על פי עצמו שהרי יש בדבר חיוב מיתה אם יצא חוץ לתחום שהורגו גואל הדם. ומיהו אפילו נימא שהיה גולה על פי עצמו". הרי, שהריטב"א מסופק בזה, והמהרש"א נקט בפשיטות דגולה ע"פ עדות עצמו. אכן נראה, שאין כוונת המהרש"א שחייב לגלות ע"י עצמו, אלא שאם הרגו גואל הדם שהוא פטור. אלא דהדבר תלוי במח' הר"מ וראב"ד דלקמן, אי יש להתיר את דם הרוצח על פי עד אחד.

תירוץ המהרש"א השני, וקושיית הערל"ן מדברי הר"מ והראב"ד

עוד כתב המהרש"א ליישב, שגולה ע"פ קרובים ופסולים, ואם יצא והרגו גואל הדם פטור. והשיג עליו הערוך לנר, שלא נראה כן דעת הראשונים, דהנה אהא דפסק הרמב"ם (פ"ו ה"ה) דאם גלה ע"פ עד א' והרגו גואל הדם פטור, השיג הראב"ד, "היאך נתיר דמו של הרוצח ע"פ עד אחד". ובכס"מ כתב ליישב, דגם כוונת הרמב"ם שיש כאן ב' עדים רק הם מיוחדים ע"ש, עכ"פ לדברי

הכס"מ עולה דאף הרמב"ם מודה דע"פ עד אחד אין להתיר את דם הרוצח, וקרובים ופסולים ודאי לא עדיפי מעד אחד.

[ב]

גואל הדם בזמן הזה

ספיקו של הקצוה"ח אי שייך גואל הדם בזמן הזה

בקצות החושן (ב, א) נסתפק האם שייך דין גואל הדם בזמן הזה. שורש הספק הוא מדברי הרמב"ם (רוצח ושמירת הנפש ו, ד-ה) שכתב וז"ל, "מה יעשה זה, ישב וישמור עצמו מגואל הדם, וכן כל הרצחנים שהרגו בעד אחד או בלא התראה וכיוצא בהן אם הרגן גואל הדם אין להם דמים, לא יהיו אלו חמורים מההורג בלא כוונה".

ומהא דכתב הר"מ שאפילו ע"י עד אחד שפיר שרי לגואל הדם להרוג את הרוצח, דייק הקצוה"ח דע"כ לא צריך קבלת עדות, וא"כ אפילו בזה"ז שאין לנו סמוכין, שפיר שרי לגואל הדם להרוג את הרוצח. אך שוב חזר בו ודחה לזה, שכן עכ"פ בעינן קבלת עדים להודיע אמיתת הדבר שהרגו הרוצח, ואנן הדיוטות אנן ואין אנו רשאים לקבל עדות נפשות. ומש"כ הרמב"ם בעד אחד, כבר פירש בכסף משנה דהיינו עדות מיוחדת.

אלא דעדיין נסתפק שם הקצוה"ח, דכיון דלדעת הרמב"ם אפילו הכחישו העדים עצמם בבדיקת וחקירת בית דין נמי רשות ביד גואל הדם להרוג את הרוצח (וכמ"ש בכסף משנה שם), ועיקר מה שלמדוהו הוא משום דלא גרע מהורג שלא בכוונה, א"כ גם אנו למדין בזמן הזה דלא גרע מהורג שלא בכוונה, היינו שאם מבואר בר"מ דאף אם לא הובררה הרציחה ע"פ עדות לגמרי מ"מ רשות יש ביד גואל הדם, וזאת כיון דלא גרע מהורג שלא בכוונה, א"כ בזה"ז דאין לנו סמוכין לברר את העדות, נתיר נמי מהאי סברא דלא גרע מהורג שלא בכוונה, עד כאן תוכן דבריו.

אין היתר לגואל הדם לכתחילה להרוג אלא רק פטור מעונשין

ובספר שיעורי הגר"ש רוזובסקי זצ"ל (מכות י, ב אות שסב) מובא להקשות על הקצוה"ח, דהנה כל הנידון בזה הוא אם נימא שבכל האופנים המבוארים בר"מ אזי מותר לגואל הדם לכתחילה להרוג את הרוצח, שכן אם נאמר שאין כאן היתר אלא אך פטור מעונש על הריגת הרוצח, א"כ שוב בזה"ז ודאי דאין נפק"מ, דממ"נ, להתיר לו לכתחילה, אין אנו מתירין, ולהרגו על רציחתו בלא"ה לא שייך, דהא אין אנו דנין דיני נפשות בזה"ז.

והשתא, הוכיח הגר"ש שבאמת מדברי הר"מ מבואר שאין כאן אלא פטור מעונשין ולא היתר רציחה. דהנה בדין הרוצח שוגג קרוב למזיד, כתב הר"מ וז"ל "לפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור. וכן לגבי היכא שהעיד עליו עד אחד, וכן כל הרצחנים שהרגו בעד אחד או בלא התראה וכיוצא בהן אם הרגן גואל הדם אין להם דמים". דייק הרמב"ם ולא כתב "שרשות בידו להרגו", אלא אך "שאם הרגו פטור". ורק היכא שכבר בא לעיר מקלט ויצא הימנה, בזה איפלו התנאים אי רשות ביד גואה"ג להרוג את הרוצח, או מצוה להרגו, אך טרם כניסתו ודאי דאינו אלא פטור מעונש על הריגתו.

וכך מבואר ברמב"ם (רוצח ושמירת הנפש ה, ט-יא) וז"ל, "רוצח בשגגה שהרגו גואל הדם חוץ לתחום עיר מקלטו פטור שנאמר (דברים יט, ו) ולו אין משפט מות. אחד ההורגו בדרך קודם שיכנס לעיר מקלטו, או שהרגו בחזירתו עם השנים ששומרין אותו. נכנס לעיר מקלטו ויצא חוץ לתחומה בזדון, הרי זה התיר עצמו למיתה ורשות לגואל הדם להרגו, ואם הרגו כל אדם אין חייבין עליו שנ' (במדבר לה, כז) אין לו דם".

הרי מדוייק להדיא בדברי הר"מ החילוק בין הריגת הרוצח לפני שנכנס לערי מקלט, דאין כאן אלא פטור מעונש על הריגתו, להריגתו אחר שהיה שם ויצא, דאז יש היתר לכתחילה להרגו. ובאמת נראה בטעם ההבדל, דלהכי אם נכנס ויצא מותר להרגו, דכיון דדינו להיות בעיר מקלט פנימה והוא עבר על דין זה, להכי מותר להרגו על הא גופא דיצא משם.

ולפי"ז, אף מה שהביא הקצוה"ח ראייה מדברי רש"י שמותר להרגו, נמי אינו ראייה, שכן רש"י לא כתב כן אלא אחרי שהיה בעיר מקלט ויצא, וכלשונו, "כלומר מיתה שגואל הדם ממיתו לרוצח שוגג שיצא חוץ לעיר מקלטו".